

megsemmisültek, – de az egykori K-i hegyoldal szélén a bronzkori objektum még bolygatatlanul megmaradt.

A keresett templom É-i részei és melléképítményei helyén nem volt olyan méretű a tereprendezés, mint az 1–3. kutatóárok területén, így azt reméltük, hogy a két mellékkápolnának, illetve a mellettük, és tőlük É felé húzódó középkori várfalnak legalább az alapozásából megmaradt valami. Ennek megkutatása céljából jelöltük ki a 4. és 5. számú kutatóárkokat.

A 4. számú kutatóárok K-i végében azonban az egykor nyilván igen mélyre alapozott várfal helyén egy Rudnay Sándor hercegprímás idejében (1820–1831) épített, téglával kifalazott, 450 cm mélységig lehatoló óriási meszesgödört találtunk, amivel a várfalnak az alapozását is megsemmisítették. Az árok Ny-i végében újkori kőlépcsők alatt, kevert rétegből szép középkori kerámia került elő, alatta nagyobb mélységben a bolygatatlan lösz következett.

Az 5. számú kutatóárokhoz hasonló volt a helyzet, egy a 19. század elején épült fal (a középkori várfal helyén) már a bolygatatlan löszbe volt alapozva, a várfalat tehát itt is teljesen elbontották. A várfal helyén itt is egy érdekes jelenséget találtunk: minden bizonnyal egy a várfal felrobbantása céljából a török korban (17. század) ásott „aknafolyosó” maradványa volt: egy kb. 90–100 cm széles, a löszbe vágott (a várfal alá vezető), kideszkázott, függőleges karókkal „kibiztosított” (kibélelt) földalatti járat volt ez – egy D felé nyíló kis kiágazással a várfal helye alatt (ahonnét 17. századi, zöldmázás, török kályhaszem került elő). A karók és a deszkázat, valamint a járat löszfala is megégett, szenesedett.

A kutatás, illetve a kutatóárkok döngöléssel való visszatemetését, a végleges tereprendezést 1999. szeptember 23-án fejeztük be.

DR. HORVÁTH ISTVÁN

117. Esztergom, Zsidód, Árpád-kori temető (Komárom-Esztergom megye) Á

1998–99. májusában geofizikai méréseket végeztünk a lelőhelyen. Az 1989 tavaszán végzett légi felvételek sűrű településnyomokat mutattak, ezek pontosítására végezte a felmérést dr. Jan Tirpák az AU SAV (Nyitrai Régészeti Intézet) geofizikusa és munkatársai.

Az 1999. évi régészeti feltárást nagyrészt a tervezett 10-es tehermentesítő út építésével kapcsolatban a Komárom-Esztergom Megyei Múzeum, valamint kisebb összeggel a Nemzeti Kulturális Örökség minisztériuma és a Magyar Mezőgazdasági Múzeumért Alapítvány anyagi támogatásával végeztük.

Ez évben a falu Árpád-kori temetőjében dolgoztunk a már korábban feltárt templom Ny-i oldalán. Itt rácsatlakoztunk az 1993-ban, valamint 1997-ben folytatott ásatás szelvényeire és a feltárást Ny-i irányban folytattuk, amelynek eredményeképpen elértük a temető Ny-i szélét, azaz a temető árkat.

A korábbi feltárásoknál már tapasztaltuk, hogy a temetőt D-ről egy patak zárta le, amely a Kenyérmezői-

patakba torkollott. Ebben az évben megtaláltuk a feltöltődött patakba merőlegesen futó temetőárkot, amely a temetőt Ny-ról zárta le. A temető árka 120–130 cm széles, mélysége a folttól számítva 40–45 cm, a felszíntől 70–80 cm mély volt. Az árok betöltéséből Árpád-kori cserépdarabok, állatcsontok, tégladarab és sok csiga került elő, betöltése sötét agyagos föld volt. Az árok aljából pollenanalízisre és a csiga fauna meghatározására vettünk mintákat. A pollenvizsgálat az egykor élt növénytakaró 24 fajtáját mutatta ki, amelynek nagy része megegyezik a faszérvizsgálat eredményeivel is.

A sírgödrök az árokkal párhuzamosan haladnak. Az árok Tát felőli Ny-i oldalán nincsenek sírok, s egyelőre más régészeti jelenséget sem tapasztaltunk. A temetőből újabb 108 sírt tártunk fel, így az eddig feltárt sírok száma 798-ra nőtt. A sírokban viseleti és kultikus tárgyakat egyaránt találtunk, tapasztaltuk viszont, hogy a mellékletek a temető szélé felé egyre ritkábbak. Eltérést tapasztaltunk a sírgödrök eddig feltárt formájában is. A temető ezen részén zömmel padkás sírokat találtunk, amely az itt található altalaj rendkívüli szilárdságával magyarázható. Több sír kibontásánál tapasztaltuk, hogy e sárga márgás réteg elérésekor a sírgödrök leszűkültek olyannyira, hogy a halott alig fért el benne. Ez a sárga, kemény altalaj segítette a temető egykori járósíntjének megállapításában is.

Munkatárs: Torma Andrea archeobotanikus (Magyar Mezőgazdasági Múzeum).

Az ásatáson részt vettek Aszt Ágnes, Földesi Szilvia, Scherlein Angela, Prohászka Péter, Szende László régészhallgatók (ELTE) Szűts Tamás és Bálint András régészhallgatók (JATE).

DR. MOLNÁR ERZSÉBET

118. Érd, Országúti-dűlő (Pest megye) Ő

1998-ban a százhalombattai Földvár bronzkori tell-településen összetett régészeti kutatás kezdődött a százhalombattai Matrica Múzeum és a Götebörgi Egyetem együttműködésével. Ennek keretében egy önálló team alakult, amelynek célkitűzése a tell-település szélesebb környezetének megismerése. Elsődleges cél, hogy a tell élettartamával időben párhuzamos településeket megismerjük egy kisebb adott geográfiai egységben, mely szorosán kapcsolódik a százhalombattai Földvár elhelyezkedéséhez. Ez a geográfiai egység a Benta-patak völgyének a Biai-tótól a Dunáig terjedő szakasza.

Az MRT 7. kötete alapján a terület régészeti jól ismert. Az 1990. évi szezonban szűrőpróbaszerűen újrajártuk a topográfiából ismert legigéretesebb lelőhelyeket, illetve egy-két olyan területet, ahol őskori település feltételezhető, de az irodalomban nem szerepel.

Az 1999. november elején végzett terepbejárás eredménye, hogy minden ismert lelőhelyet megtaláltunk és ugyanazon korszakokat képviselő cserepeket találtunk, melyek a topográfia ide vágó kötetéből már ismertek.

Egyetlen új lelőhelyet találtunk a Benta- és a Zámori-patak összefolyásánál, ahonnan jellegtelen őskori cserepek kerültek elő; megnevezése Érd, Országúti dűlő.

VICZE MAGDOLNA

119. Fadd, Jegeshegy

(Tolna megye) LT, Ró, H

Az 1998-ban megkezdett ásatások folytatásaként idén kb. 400 m² felületen, az erősen erodált domb tetején 25 sírt tártunk fel. A sírok közül öt La-Tène B kori, gazdag mellékletű szórthamvasztásos kelta, kettő teljesen kirabolt csontvázas késő római sír volt. A sírok zöme 10–11. századi köznépi magyar temetkezés. Utóbbiak leletanyaga: varkocskarika, S-végű karikák, különböző típusú gyöngyök, sodrott bronz nyakperccel, kígyófejes karperecpár, hegyesdű végű karperec, pánt- és huzalgyűrűk.

Az ásatáson részt vett Czövek Attila (JATE) és Balogh András régészhallgató (JPTE).

ÓDOR JÁNOS GÁBOR

120. Fábiansebestyén, Pusztatemplom

(Csongrád megye) Ó, Kö

A község határának nyugati részén, a Kórógy-ér bal partján emelkedő őskori kurgánon a középkorban téglából épült templom állott, amelynek ma már csak egyik sarok-támpillére látható. Az elmúlt években is többször esett a lelőhely különböző bolygatások áldozatául. Eddig egyedül 1970-ben került sor a halom tövében kisebb leletmentésre, a romok módszeres kutatására nem. Az OMvH által biztosított összeg felhasználására került sor. Ezen a pénzen Rózsa Gábor mérnök-muzeológus irányításával Gyenge Antal és Kulcsár László tanár elvégezte a halom szerkezetére információkat szolgáltató talajfúrásokat. Feltáró munkára nem került sor.

SZABÓ JÁNOS JÓZSEF

121. Felsőnána, Rókás-dűlő

(Tolna megye) B, LT

A falutól DNy-ra, a Murgai-víz É-i partján, a Szállás-heggyel szemben húzódó dombon, szántásban, illetve éppen kelő kukoricásban hamus foltok láthatók. Leletek főleg a foltokban találhatóak, és az előző napi eső által kimosott kis árkokban. A lelőhely kiterjedése kb. 150–200 × 500 m. A leletek zöme késő bronzkor – korai vaskor és kelta.

MIKLÓS ZSUZSA

122. Felsőzsolca, Nagyszilvás, középkori templom és temető

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kö

1999. szeptember 20. – október 15. között – egy hét megszakítással – folyt régészeti feltárás a középkorban még folyó övezte Nagyszilvás-dombon. A lelőhelyre 1993-ban

terepbejárás során bukkantak rá a régészek, akik már ekkor is kiszántott köveket és emberi csontvázak maradványait találták a helyszínen. A magántulajdonban lévő terület gazdái földművelés közben szintén nagy mennyiségű embercsontot találtak, így úgy döntöttek, hogy hozzájárulnak ahhoz, hogy telkükön régészeti feltárás kezdődjön.

A fent említett három hét alatt a Felsőzsolcai Önkormányzat által biztosított közhasznú munkások segítségével, a Magyar Nemzeti Múzeum Középkori Főosztályának irányításával kutattuk meg a Nagyszilvás u. 23. alatti telket. Ebben az időszakban három kutatóárkot nyitottunk – összesen 88 m² felületen.

Egy 14. század eleji tizedlajstromból tudjuk, hogy ekkortájt Felsőzsolca gazdag település lehetett, hiszen több egyházi adót fizetett, mint a század végén felemelkedő Miskolc. Valószínű, hogy a középkori Szent Mihály tiszteletére felszentelt plébániatemplom maradványai még 1746-ban is jól láthatóak voltak, amint azt a Canonica Visitacio említi.

Az ásatás legfontosabb eredménye, hogy megtaláltuk a középkori település templomának maradványát. A templom észak-nyugati sarkának alapozását sikerült feltárnunk egy rövid szakaszon. A fal alapozási árkát meszes-köves törmelék töltötte be. A feltárás során több faragott követ – kváderköveket és téglákat is – találtunk. Egyelőre a templom hajóját és szentélyét nem sikerült megkutatni, mivel az a szomszédos telek alatt rejtőzik. A templom korára utaló leletet nem találtunk, de szerencsére sikerült néhány sírt feltárni a templom belsejében. Ezek a sírok korábbiak, mint a feltárt kőtemplom maradványa, mivel a templom nyugati falának alapozásakor több sírt elváltak. Ez alapján valószínűnek tűnik, hogy korábban itt egy kisebb fa- vagy kőtemplom állhatott, amelynek egyelőre még nem találtuk meg a nyomát.

I. Szent István király foglalta törvénybe, hogy minden tíz falu köteles építeni egy templomot. Szent László törvényei pedig kimondják, hogy a templom köré kell temetkezni, amely szokást csak Mária Terézia törölt el a 18. században.

A kutatóárkokban a 14 nap alatt kibontottuk a középkori templom körüli temető hetvennégy sírját. A temetőt valószínűleg a 17. századig használhatták, amikor is a település a török támadások és az azt követő pestisjárvány miatt elnéptelenedett, a túlélők beköltöztek a biztonságosabb Miskolcra. A holtakat keresztény szokás szerint Ny-K-i tájolásban temették. A sírok egy részét későbbi beásások, sírok bolygatták meg, de jelentős hányaduk eredeti helyzetben került elő. Az elhunytakat deszkakoporsóba helyezték, melynek maradványát öt esetben sikerült feltárnunk. A sírokban kevés mellékletet találtunk, a 20. sírban deréktájt vascsat került elő, a 27. sírban egy 14–15. századi – valószínűleg észak-itáliai – dénár.

Reméljük, hogy a jó eredményekkel kecsegtető ásatást jövőre folytatni tudjuk és sikerül feltárnunk a teljes templomot.

SIMONYI ERIKA